

PONTS I PONTARRONS DE LA SÍQUIA DE MANRESA ENTRE 1679 I 1867: PRIMERA APROXIMACIÓ II TERME DE SALLEN T

Ramón CARRETÉ

Continuo la relació comparada de noms de ponts i pontarrons de la Síquia o Sèquia de Manresa, segons cinc reconeixements de dates 1679, 1680, 1815, 1856 i 1867. Em remeto a les fonts, bibliografia i introducció que vaig presentar al Col·loqui de Reus (1990), comunicació publicada al Butlletí núm. XL, juny 1990, pàgs. 55-62. Transcripció de totes les variants, fins i tot les merament gràfiques (accentuació, apostrofació, majúscules, etc.); però a diferència del que vaig fer en el terme de Balsareny (que he estudiat més a fons, amb treballs de camp i recerques arxivístiques), aquí no marco ja sistemàticament la pervivència dels topònims, tot i que esmento els que sé que són vius. He dividit el treball segons els termes municipals actuals; deixo per a un tercer i últim recull les dades referides als termes de Sant Fruitós de Bages, Santpedor i Manresa.

M'excuso per les deficiències, omissions i errades que els estudiosos i coneixedors dels topants hi podran esmenar. Agraïxo la valuosa col·laboració dels bons amics Srs. Ferran Sánchez Agustí, Llorenç Villuendas Calvés, Ramon Camprubí Agulló, Josep M. Martínez Jorquera, Joan Coll Soler, Ramon Pujol Saldoni i Ignasi Muntada Tulleuda; i molt especialment les facilitats que generosament m'ha donat el Sr. Josep Alabern Valentí, director gerent d'Aigües de Manresa S.A., així com el doctor Mn. Josep M. Gasol Almen-dros i el Sr. Marc Torras Serra, director de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa. Cito per llurs inicials els informants de determinats aspectes puntuals.

* * *

Recordaré les fonts dels reconeixements:

1679 B = Magí CANYELLES, «*Relació verdadera de tots los ponts y pontarrons...*» [1679], dins *Descripció dre la grandesa y antiguitats de la Ciutat de Manresa* (1680, manuscrit «perdut» –inaccessible), pàgs. 369-373. Còpia manuscrita de J. Sarret i Arbós (1891), pàgs. 245-250. Arxiu de la Sèquia de Manresa (Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa) [= ASM (AHCM)], manuscrits Sarret.

- 1679 C** = Còpia manuscrita anònima de l'anterior, sense data [entre 1856 i 1896]. ASM (AHCM), carp. B, doc. 1, ff. 10-12.
- 1679 a** = Magí CANYELLES, *Descripció de la grandesa...*, edició de Leonci Soler i March, Manresa 1896, pàgs. 158-161.
- 1680 B** = «*Relació verdadera...*» [1680]. Al mateix document inaccessible, pàgs. 374-386; la mateixa còpia de Sarret (1896), pàgs. 250-262.
- 1680 a** = CANYELLES, *op. cit.*, ed. de Leonci Soler i March, Manresa 1896, pàgs. 162-169.
- 1815 A** = Valentín PLA, Juan RUBINAT, Buenaventura PRAT: *Reconocimiento general de la acequia...* en paper segellat, en castellà (1815). ASM (AHCM), carp. D, doc. 3.
- 1856 B** = Anònim, *Relació de tots los ponts y pontarrons existents en la Acequia de la ciutat de Manresa en 1r. Janer de 1856*. Còpia manuscrita al mateix doc. de 1679 C, ff. 13-15.
- 1856 a** = Edició de 1856 b (o de l'original comú), a J.M. de MAS y CASAS, *Nueva edición de los Ensayos-Históricos sobre Manresa*, Manresa 1882 [1884], pàgs. 377-379, sense indicar procedència.
- 1867 a** = Mariano POTÓ, *Memoria descriptiva y planos de la Cequia*, segons extracte (en català) a SARRET (1906: 158-161).

* * *

Altres fonts bibliogràfiques específiques per a aquest capítol:

- BENET (1981)** = Albert BENET I CLARÀ, *El terme antic de Manresa*, Amics de la Història i l'Arqueologia, Manresa 1981.
- BENET (1982)** = *Toponímia del terme antic de Manresa*, dins *Miscel·lània d'Estudis Bagens, I*, Centre d'Estudis del Bages, Manresa 1981 [1982], ps. 40-60 i plànol.
- BENET (1985)** = Albert BENET I CLARÀ, *Història de Manresa, segles X-XI*. Manresa, 1985.
- BENET (1986-87)** = H^a Bages I («Manresa Medieval») / II («Sallent»).
- CECB** = Centre Excursionista de la Comarca de Bages. *El Bages. Aproximació al medi natural i humà de la comarca*. Montblanc-Martín, Granollers-Manresa, 1980.
- CR** = *Catalunya Romànica, XI, El Bages*, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1984.
- FAES** = Foment Arqueològic Excursionista Sallentí, *Sallent a l'Abast*. Sallent, 1982.
- GASOL (1985)** = Josep M. GASOL, *La tradició agrària en els noms de lloc de la ciutat de Manresa*, SdO-BI, XXII, ps. 21-23.
- GGCC 2** = *Gran Geografia Comarcal de Catalunya. 2. El Bages, el Berguedà, el Solsonès*. A cura d'Antoni BACH, Josep M. GASOL i Antoni PLADEVALL. Fundació Enciclopèdia Catalana, B., 1981.
- H^a Bages I/II** = Albert BENET I CLARÀ, «Sallent», dins Llorenç FERRER i ALÒS (coord.), *Història de les Comarques Catalanes. El Bages*, 2 vols. Par-Cir ed. Selectes, Manresa 1986-87.

IAHCN = Institut d'Arqueologia, Història i Ciències Naturals, *Visita històrico-cultural*. Ajuntament de Sallent, Sallent 1985.

MOREU-REY (1981) = Enric MOREU-REY, *Renoms, motius, malnoms i noms de casa*. Ed. Millà, Barcelona 1981.

MOREU-REY (1982) = Enric MOREU-REY, *Els nostres noms de lloc*, Ed. Moll, Palma de Mallorca 1982.

SARRET (1906) = Joaquim SARRET i ARBÓS, *La Cèquia de Manresa*, Manresa 1906 (reed. facsímil Caixa de Manresa, 1987).

SEGARRA (1900) = Joan SEGARRA i PIJUAN, S.J., *Manresa i Sant Ignasi de Loiola*. Manresa 1990.

SOLÀ = Fortià SOLA, *Història de Sallent*. Vic 1920 (reed. facsímil, Sallent 1988).

* * *

TERME MUNICIPAL DE SALLENT

Pont de Conangle: Pont de Conangla 1679 B, a, 1680 B, a, || de can Angla 1679 C. || dicha Puente de Conangla 1815 A. || Pònt Conangla 1815 b. || Pont de Punangla (antes de Can=Angla) 1856 B. || íd. de Panangla (antes de Can-Angla) 1856 a. || Pònt de Conangla [...] el gran conducte de Can Angla o punt Angla 1867 a.

Pont de la Quintana de Conangle: Pont de la quintana de Conangla 1679 B, a; 1680 B, a. || de la quintana de can Angla 1679 C; otra puente llamada lo Pont del tet del Roca 1815 A. || pònt del Tèt del Ròca 1815 b. || Pontarró de la torre den Roca 1856 B. || de la Torre den Roca 1856 a. || [el pas superior] de la quintana 1867 a.

Pont dels Àlbers de Conangle: Pont dels Albes de Conangla 1679 B, a; 1680 B, a. || dels Albes de can Angla 1679 C. || [el pas superior] de Can Angla 1867 a.

Els revolts (o les voltes) del Roca: los revolts ó voltas del Roca 1815 A.⁽³⁾

Pontarró del Perelloner de Conangle: Pontarró del paralloner 1679 B; 1680 B. || del Paralloner 1679 C, a. || del Parallones [sic] 1680 a. || [el pas superior] el paralloner de Corrons 1867 a.

Pontarró d'en Corrons: Pontarró de'n Corrons 1679 B; 1680 B. || den Corrons 1679 C, a; 1680 a; 1856 B, a.⁽⁴⁾

-
- (1) Empro la grafia avui convencionalment admesa, Conangle, amb -e, a causa de l'etimologia que hi proposa Coromines (DeCat, s.v. ANGLE); tanmateix, he d'advertir, en rigor, que en aquestes relacions que buido, i que pertanyen a diferents segles, sempre apareix amb -a: *Conangla, can Angla, Punangla, Panangla, Punt Angla*.
 - (2) L'antiga casa de **Conangle** (documentada el s. XIV: SOLÀ, p. 71), respon avui al nom de La Torre del Roca, pel cognom dels estadants, que canvia entre 1680 i 1815; el cognom Roca s'ha mantingut vinculat a aquesta casa fins els nostres dies. L'hipocorístic *Tet* es detecta enjondre (MOREU-REY, 1981) amb el sentit de «germà»; també com a afèresi de «xiquet».
 - (3) 1815 A no esmenta els ponts de la Quintana i dels Albers ni el pontarró del Perelloner de Conangle, i sí només un pont (el pont del Tet del Roca) que podria correspondre a qualsevol d'aquells dos. En canvi, esmenta aquests «revolts ó voltas del Roca» que al·ludeixen al curs de la síquia, que ha d'emotllar-se al terreny per mantenir-se en la cota adequada.
 - (4) Corrons: cognom documentat a Sallent des d'antic i fins avui.

Claveguera de Conangle: Clavaguera de Conangla 1679 B, a; 1680 a. || de can Angla 1679 C. || clavaguera de la pollanca 1680 B. || Pontarró de la Claveguera de Can Angla 1856 B, a. || [el pas superior] de la claveguera de Can Angla 1867 a.⁽⁵⁾.

Pont Pudent: Pont Pudent 1856 B, a. || pònt pudent 1867 a.⁽⁶⁾.

Pont del Pinyó: Pont del Pinyó 1679 B, C, a; 1680 B. || del pinyó 1680 B. || la Puente del Piñó 1815 A. || pònt del Pinyó 1815 b. || el pas del Pinyó 1867 a.

Pont d'en Dalmau: Pont d'en Dalmau 1679 B; 1680 B. || del Dalmau 1679 C. || den Dalmau 1679 a; 1680 a.

Pontarró que va a Santpedor: Pontarró qui vá á St. Pedor 1679 B. || qui vá á Sant Pedor 1679 C, a. || Pontarró de Balsareny á St. Pedor 1680 B, a. || Pontarró qui va á Sanpedor 1856 B. || qui va á Sampedor 1856 a. || el pas del camí de Sampedòr 1867 a.

Claveguera de Rocaus: Claveguera de Rocaus 1679 B. || Clavaguera de Rocans 1679 C; 1680 B. || Clavaguera de Rocaus 1679 a. || claveguera de Rocaus 1680 a. || Pontarró ó Claveguera de Rocaus 1856 B. || Pontarró ò Claveguera de Rocans 1856 a. || [el pas] claveguera del Rocaus 1867 a.

Pont de Rocaus: Pont de Rocans 1679 B, C; 1856 a. || de Rocaus 1679 a; 1856 B. || Pontarró [sic] de Rocans 1680 B; Pontarró de Rocaus 1680 a. || la otra [puente] de Rucaus 1815 A. || [el pònt] de Rucans 1815 b. || el pònt de'n Rocaus 1867 a.⁽⁷⁾.

Pontarró de la Roca: Pontarró de la Roca 1679 B, C, a; 1680 B, a; 1856 B, a. || [el pas superior] de la roca 1867 a.

Pontarró de la Rasa d'en Fraixau: Pontarró de la Rasa den Fraxan 1679 C. || Pontarró de la casa den Traxau 1679 a. || la rasa de'n Fraxau 1680 B. || la Rasa den Fraxau 1680 a. || Pontarró de la rasa den Fraxau 1856 B, a. || [el pas superior] de casa Fraxau 1867 a.⁽⁸⁾.

(5) 1680 B és un error de Magí Canyelles, ja que Sarret, que ho copià, hi anota al costat: «En la llista de ponts y pontarrons diu Conangla». A 1680 a (l'edició de Leonci Soler i March, 1896) ja hi surt esmenat (i sense especificar-ho). Com que l'original de 1680 és inaccessible, no es pot verificar si l'edició de Soler i March hi és fidel; tanmateix, la còpia que del manuscrit féu Sarret i Arbós (a part de la puntuació, que hi és «modernitzada») la crec fidelíssima; totes les observacions de diferències entre 1679 i 1680 són pertinents, i em decantoper creure que Soler va editar el document de 1680 adaptant-lo a la relació de 1679 sense indicar-ho.

(6) No apareix a 1679, 1680 ni 1815. 1856 el posa entre la Claveguera de Conangle i el Pont del Pinyó.

(7) El nom real és Rocaus [rukáws]. Les vacil·lacions entre Rocans / Rocaus es produeixen fins dins un mateix document; cf. 1679 B. L'edició de Soler i March posa sistemàticament –u–, però deia –n– a les còpies de Sarret, excepte un cop; el signe ja devia ésser confús en l'original perdut de Canyelles. En canvi, en el reconeixement de 1815, Pla posa –u– al manuscrit (A), i –n– a la traducció de Sarret (b). Canyelles 1680 dona «pontarró» on ell mateix, en 1679, deia «pont».

La casa de Rocaus encara existeix, deshabitada; i ha donat origen a una expressió popular sallentina: «Vés-te'n a Rocaus!», en el sentit de «vés-te'n a passeig!». Segons *H^a Bages II*, el seu aspecte fa pensar en els masos dels segles XIII-XIV; però no apareix amb aquest nom a SOLÀ (1920). FAES (1982; 109) en reproduïx una fotografia; l'actual variant de Sallent de la carretera C-1411 hi passa just per sota.

(8) La confusió «rasa/casa» és un error de lectura, afavorit pel fet que la rasa duia el nom del llinatge dels propietaris del terreny. 1680 B, a, no parlen del pontarró, i sí només de la rasa. Les vacil·lacions en la llició del cognom (Fraxan/Traxau/Fraxau) es resolen gràcies a la seva pervivència com a renom, Fraixau, d'una coneguda família de propietaris de Sallent. El renom és vigent encara avui: la Fraixaua [fr áw] [Sra. Antònia Soler Marigot]. El 1775 tenien propietats a Balsareny: «Joseph Soler y Freixau, terrateniente de Sallent» (Cadastre 1775, f. 131 v., 207 v.).

Pont d'esquena d'ase: Pont d'esquena d'ase 1679 B. || Pont de esquena de ase 1679 C. || de Asquena de Asa 1679 a; 1680 a. || de esquena d'ase 1680 B. || otra Puente de esquena de Ase 1856 B. || Pont de esquena de Asa 1856 a. || pònt d'esquèna d'ase 1867 a.⁽⁹⁾.

Pontarró d'en Soldevila: Pontarró de'n Soldevila 1679 B; 1680 B. || den Soldevila 1679 C, a; 1680 a; 1856 B. || uno de los Pontarrones que sirven para conducir las aguas pluviales [...] conociéndose con el nombre de Revol de Soldevila [...] el primer Pontarron que es al frente de la Cuesta nombrada de Soldevila [...] el pontarron de la Costa de Soldevila 1815 A. || pontarró de devant de la còsta de Sòldevila 1815 b. || Pontarró del Soldevila 1856 a. || [el pas] camí de Manresa 1867 a.⁽¹¹⁾.

Pont del Vilar: Pont del Vilar 1679 B, C, a; 1680 B, a; 1856 B, a. || otra Puente del Vilar 1815 A. || Pònt del Vilar 1815 b. || pònt del Vilar 1867 a.⁽¹²⁾.

Pontarró dels Magraners: Pontarró dels magraners 1679 B; 1680 B. || dels Magraners 1679 C, a; 1680 a; 1856 B, a. || [torrent i rasa] dels magraners 1867 a.

Pontarró de la Figuera: Pontarró de la figuera 1679 B; 1680 B. || de la Figuera 1679 C, a; 1680 a. || de la Figuereta 1856 B, a. || [torrent i rasa] de la figuera 1867 a.

Pontarró de la Parra: Pontarró de la parra 1680 B. || de la Parra 1680 a.⁽¹³⁾.

Pontarró de la vinya de Diamant: Pontarró de la vinya de Diamant 1679 B, C, a; 1856 B, a; 1867 a. || Pontarró de diamant 1680 B. || Pontarró del Diamant 1680 a.⁽¹⁴⁾.

Pontarró de l'altre cap de dita vinya: 1679 B; del altre cap de dita vinya 1679 C, a; 1856 B, a. || [torrent i rasa] del altre cap den Tarabal 1867 a.

Pontarró d'en Taraval: Pontarró de'n Tarabal 1679 B. || Pontarró den Taraval 1679 C, a. || Pontarró de la vinya de'n Taraval 1680 B. || de la vinya den Taraval 1680 a. || Pontarró del Tarabal 1856 B, a. || Altre pontarró del Tarabal 1856 B, a.⁽¹⁵⁾.

Pontarró que travessa el camí ral: Pontarró que travessa lo camí real 1679 B. ||

(9) El nom deu venir de la forma del pont, i va donar nom al torrent, que és conegut encara avui com a «Riera d'Esquena d'Ase», de la qual prenia aigua el molí de **La Coma de Sant Ponç** [RCA]. Però el nom real del torrent és *Torrent dels Ollers o de l'Ollera* (cognom o motiu, per la forma feminitzada) [LVC].

(10) Reapareix, amb les esperades variants gràfiques (Fraxan/Traxau/Fraxau) el cognom Fraixau. Ara, però, 1815 hi introdueix una variant, Gafalàs, que no sé explicar.

(11) La riera i la casa de Soldevila han mantingut el seu nom fins avui. Marià Potó (1867) situa el pontarró després del Pont del Vilar.

(12) El **Mas Vilar** és documentat ja el 1358 (SOLÀ 1920: 71, 77). El Pont del Vilar, erigit en 1345 (l'any de la Misteriosa Llum de Manresa), i en desús des de 1960 (canalitzada l'aigua per un sífó, s'està fent malbé, tot i que és el més gran de la Síquia (té set ulls i una alçària de vint metres). Salva la **Riera de Soldevila**. FAES (1982: 127) en dóna una fotografia.

(13) 1679 B, C, a, no esmenten aquest pontarró.

(14) Segurament es tracta d'un renom (la contracció «del» així ho abona). Recordem, a Balsareny, el Pont de/del Plata. Hi ha una «Riera del Diamant» més avall, cap al Mas de les Comes [RCA].

(15) Cognom, avui Traval. Sota aquesta forma apareix també com a motiu (SdO-BI, XXIX: 35). Un altre dels llinatges més tradicionals de Sallent.

Advertim que 1856 situa un primer pontarró «den Tarabal» molt més amunt, després del Pont del Pinyó; per això aquest és anomenat «altre». Sens dubte, el primer d'aquests pontarrons fou construït després de 1815, en unes altres terres del mateix Tarabal.

que travessa lo camí Rl. 1679 C; 1856 B. || que travessa lo camí Real 1679 a. || Pontarró del camí Real 1680 B, a. || que travessa lo camí ral. || [torrent i rasa] del camí ral 1867 a.⁽¹⁶⁾.

Pontarró del Noguer / del roquer / de la Botjosa: Pontarró del Noguer 1679 B, C, a; 1856 a. || Pontarró de la Botjosa 1680 B. || del Noguera 1680 a. || el Pontarron llamado de la botxosa [...] dicho Pontarron de la Botjosa 1815 A. || pontarró de la Botxosa 1815 b; || Pontarró de [...] 1856 B. || [torrent i rasa] del roquer 1867 a.⁽¹⁷⁾.

Pontarró del Restallador: Pontarró del Restallador 1679 B, C, a; 1680 a; 1856 B, a. || del Restallador 1680 B. || [torrent i rasa] del restallador 1867 a.⁽¹⁸⁾.

Pontarró de l'Alzina: Pontarró de la Alsina 1679 B, C, a; 1856 B, a. || de la alzina 1680 B. || de la Alzina 1680 a. || [torrent i rasa] de la alsina 1867 a.

Pontarró dels Àlbers d'Amigant: Pontarró dels Albes d'Amigant 1679 B; 1680 B, || dels Albes de Amigant 1679 C. || dels Albes de Amigant 1679 a. || dels albes de Amigant 1680 a. || los Alvas del Amigan [...] un Pontarron 1815 A. || llòc anomenat els albes del Amigant 1815 b. || Pontarró dels Albas de Amigant 1856 B. || dels albas de Amigant 1856 a. || [torrent i rasa] dels albes del Amigant 1867 a.⁽¹⁹⁾.

Pont de la Figuereta: desde dicho sitio nombrado los Alvas de Amigan hasta el último Pontarron de la Botjosa [...] y reforzando la Puente que se llama de la Figuereta y que sirve de Canal 1815 A. || el pònt de la Figuereta que servèx de canal. || Pont de la Figuereta 1856 B, a. || al últim pontarró de la Botxosa 1867 a.⁽²⁰⁾.

(16) El camí ral venia de Santpedor pel Mas Pinyot, travessava el Riu d'Or i entrava en terme de Sallent per Torrebruna cap al Mas Ridor, i per la Font de Sant Antoni o del Pitoi pujava a La Rampinya, d'on (fins que a finals del XIX es va fer el Pont de La Torre sobre la riera de Conangle) baixava a travessar el Llobregat per entrar a Sallent, i d'allí, pel camí de la Font del Sastre o del Saltador, cap a la Font de l'Alou i Balsareny [FSA]. A Balsareny entrava pel Raval de Sallent, passava els Portals del Carrer Nou fins a la Creu de terme i pel Raval de Berga baixava a travessar la Riera del Mujal per Cal Matamala fins que es va fer el Pont dels Tragineres.

(17) 1680 B amb nota ms. de Sarret i Arbós: «en la llista de ponts y pontarrons diu *Pontarró del Noguera*» (cosa inexacta, ja que hi diu «del Noguer». Cognom, doncs?) La Botjosa és un mas, documentat el s. XIV (SOLÀ, p. 71, 77) que avui ja no existeix, però que ha donat nom a tot el lloc, avui una poblada barriada de Sallent. 1856 B omet el nom, hi ha un espai en blanc.

(18) A 1867 corregeixo la manca d'una coma: l'original diu «del *roquer del restallador*», i sembla que es tractés d'un sol torrent, quan en realitat es tracta de dos.

(19) Cognom manresà, nom d'un sastre (Pere Amigant) que va acollir Sant Ignasi en 1522 (Cf. SEGARRA 1990: 71). No fóra inversemblant que la seva família procedís d'una casa pairal del Pla de Bages (que no sé on documentar) o que, en tot cas, tingué propietats a Sallent. GASOL (1985: 22) esmenta a Manresa les *Eres del Amigant* o de *Na Amiganta*.

SARRET (1906: 160) localitza a Manresa «el pont del camp de l'Amigant».

(20) Només des de 1815 es cita aquest pont; no pot pas ser el Pontarró de la Figuera que surt, més amunt, a 1679 i 1680, 1815 i 1856 afirmen categòricament que és «un pont» (criteri: serveix de canal, és a dir, l'aigua de la s'quia hi passa per sobre). Però 1856 el situa «abans» dels pontarrons del Restallador, de l'Alzina i dels Àlbers de l'Amigant. També el Pontarró de la Botjosa era més amunt; ara aquí ens parla de «l'últim» pontarró de la Botjosa; com que 1815 no esmenta quasi cap d'aquests pontarrons, vol dir que les Vinyes de l'Amigant eren encara al terme de La Botjosa, i «l'últim pontarró» d'aquest terme podria ser el de la Pollanca Vella, ja que després vénen «tres Pontarrones» abans del Mas de les Coves. De fet, l'informe de Bonaventura Pla en 1815 suggeria de fer molts pontarrons nous; no fóra estrany que se n'haguessin construït alguns a proposta d'ell. Vet ací un interessant treball de camp, —situar sobre el mapa i en el temps tots aquests pontarrons— que ara no m'és pas llegut d'emprendre.

Pont de la Pollanca Vella: Pont d6 10e la pollanca vella 1679 B; 1680 B. || de la Pollanca vella 1679 C, a. || de la Pollanca Vella 1680 a. || pònt de la pollanca vella 1867 a.

Pontarró d'en Deu [Déu ?]: Pontarró d'en Deu 1679 B; 1680 B; 1867 a. || den Deu 1679 C, a; 1680 a. || en este pedazo de Canal se encuentran tres Pontarrones para el agua pluvial, dos Puentes grandes que sirven de Canal y una Mina 1815 A.

Pontarró de l'Apallador: Pontarró del apallador 1679 B; 1867 a. || del Apallador 1679 C, a; 1680 B, a.

Pont d'en Gomis: Pont de'n Gomis 1679 B; 1680 B. || den Gomis 1679 C, a; 1680 a. || Pont del Gomis 1856 B, a. || pònt de'n Gòmis 1867 a.

Pont de Les Coves: Pont de las covas 1679 B; 1680 B. || de las Covas 1679 C, a; 1680 a; 1856 B, a. || dos Puentes grandes que sirven de Canal [...] los dos Puentes nombrados los Pons del Mas de las Cobas 1815 A. || dos pònts grans que servèxen de canal 1867 a. || pònt de les còves 1867 a.

Pont del Restallador: Pont del restellador 1679 B. || del Restallador 1679 C, a; 1856 B, a. || del restellador de las covas 1680 B. || del Restallador de las Covas 1680 a. || pònt dels restallador 1867 a.

Mina del Mas de Les Coves: La obra magnífica de las covas 1679 B. || La obra magnífica de las Covas 1679 a. || fins al embocador de las covas –dende el embocador de las Covas– dende el embocador fins la última lluern 1680 a. la Mina del mas de las Covas 1815 A. || la mina del Mas de les Còves [...] que té 100 canes de llarg 1815 b. || Mina de les còves 1867 a.⁽²¹⁾

Pont dels Àlbers de les Coves: Pont del [sic] Albes de las covas 1679 B. || dels Albes de las Covas 1679 C, a. || Pont dels Albes de las Covas 1680 B. || Pont de las Covas 1680 a. || Pont dels Albas de las Covas 1856 B. || Pont dels albas de las Covas 1856 a. || pònt dels albes de les còves 1867 a.⁽²²⁾

Pontarró de les Doctores / del Doctor Casassayas: Pontarró de las doctoras 1679 B; de las Doctoras 1679 C, a; 1680 a; 1856 B, a. || Pontarró del Dr. Casasayas 1680 B. || pontarró de les doctores 1867 a.⁽²³⁾

Pont de Santa Magdalena: Pont de Sta. Madalena 1679 B, C, a; 1680 B, a.⁽²⁴⁾

Pontarró dels Pins: Pontarró dels pins 1680 B. || dels Pins 1680 a.⁽²⁵⁾

Pontarró que va a la Font del Rei: Pontarró qui va á la font del Rey 1856 B, a.⁽²⁶⁾

Pontarró que va a Sallent: Pontarró qui va á Sallent 1856 B. || qui va à Sallent 1856 a.

(21) És un pas subterrani que canalitza l'aigua de la sèquia per dessota la casa del **Mas de les Coves** (documentada el 1400). Aquest túnel medieval causava admiració i mereixia elogis abundants.

(22) L'ed. de Soler i March (1680 a) omet la referència als àlbers i dóna només el nom del Mas (Mas de les Coves).

(23) 1680 B porta una nota manuscrita del copista Sarret: «en la llista de ponts y pontarrons l'anomena *Pontarró de las Doctoras*», i l'ed. de Soler i March (1680 a) així ho transcriu, sense advertir el lector de la correcció.

(24) **Santa Magdalena de Bell-lloc**, església pseudo-romànica construïda en 1576 prop de l'original, en ruïnes, del s. XI.

(25) 1679 B, C, a no esmenten aquest pontarró. Vegeu, però, la nota següent.

(26) Com que estan en distribució complementària, els pontarrons de Santa Magdalena, dels Pins i de la Font del Rei poden ser el mateix. «El Rei» és un motiu (cf. SdO-BI XXIX: 35, «Reiet»). La font és prop del Mas Tarradellas; destaquem com a curiositat que entre juliol i agost de 1931 hi va haver un campament de nudistes [RCA].

Pont d'en / de na Martorella: Pont de 'na Martorella 1679 B. || den Martorella 1679 C. || de la Martorellas 1679 a. || Pont de'n Martorell 1680 B. || den Martorella 1680 a. || Pont de Martorell 1856 B. || Pont del Mortorella 1856 a. || pònt de la martorella 1867 a.⁽²⁷⁾.

Pontarró de Tarradellas: un Pontarron llamado de tarradellas 1815 A. || pontarró de Tarradellas 1815 b; 1867 a.⁽²⁸⁾.

Pont de l'Àliga: Pont de la Aliga 1679 B, C, a. || Pont de l'Àguila 1680 B. || Pont del Aliga 1680 a; 1856 B, a. || [el pont] de l'Àliga 1867 a.

Pont d'en Coll: Pont de'n Coll 1679 B; 1680 B. || den Coll 1679 C, a; 1680 a. || Pont del Coll 1856 B, a. || pònt de'n Còll 1867 a.⁽²⁹⁾.

Pont del Rei: una puente que sirve de Canal, nombrada la Puente del Rey 1815 A.⁽³⁰⁾.

Pontarró de Sant Ponç que va a Sallent / del Camí de Dalt: Pontarró de 'St. Pons qui vá á Sallent 1679 B. || de S. Pons qui va a Sallent 1679 C. || de Sant Pons qui vá a Sallent 1679 a. || Pontarró qui vá de St. Pons á Sallent 1680 B. || qui va de St. Pons á Sallent 1680 a. || Pontarró de Sn. Pons qui va á la Sala 1856 B, a. || [el pas superior] de Sant Pòns 1867 a.

Pontarró del Camí Ral dels Pins / del Camí de Dalt: Pontarró del camí real 1679 B, a. || del camí Rl. 1679 C. || Pontarró del camí Real dels pins 1680 B. || del camí Real dels Pins 1680 a. || Un Pontarron que sirve para pasar el Camino Real que dirige desde la Villa de sallent á la de Sanpedor por el camino que llaman vulgarmente del Camí de dalt 1815 A. || pontarró que servèx de camí ral per anar de Sallent a Sampedòr, anomenat camí de dalt 1815 b. || Pontarró del Caminal [sic] 1856 B. || Pontarró del camí-ral 1856 a. || [el pas superior] del camí-ral 1867 a.

Pontarró dels Joncs: Pontarró dels Jonchs 1679 B, C, a; 1680 B, a; 1856 B, a. || [el pas superior] dels joncs 1867 a.

Pontarró que va de La Sala de Sant Ponç a missa: Pontarró qui vá de la Sala de St. Pons á missa 1679 B. || qui va de la Sala de S. Pons á Missa 1679 C. || qui va de la Sala de S. Pons á Missa 1679 C. || qui va de la Sala á [sic] St. Pons á missa 1679 a. || Pontarró de la sala qui va á St. Pons 1680 B. || de la Sala qui va á St. Pons 1680 a. || qui va de la sala de Sn. Pons á Missa 1856 B. || qui va de la Sala de San Pons á Missa 1856 a.⁽³¹⁾.

(27) Nom de casa, avui encara vigent: el **Mas Martorell** (prop de Santa Magdalena de Bell-lloc), documentat en 1348 (SOLÀ, ps. 71 i 77). Aquí el trobem feminitzat, fins i tot quan el titular és un home (en Martorella, el Mortorella) i també en plural (la Martorellas). Sarret, diu de '*na Martorella*' –i així ho esmena l'edició de Soler i March (1680 a), sense comentar-ho.– Prop d'aquesta casa, un gran roure centenari que es va anar descalçant i tombant va causar una polèmica no fa gaire, entre partidaris de tallar-lo i de salvar-lo [FSA-LVC]. –Com que a prop hi ha el **Serrat de les Bruixes** (amb unes tombes medievals), el Torrent de Martorell també és popularment conegut com a **Torrent de les Bruixes** [LVC].

(28) El **Mas Tarradellas** és una casa que hi ha abans de La Sala de Sant Ponç, pel camí de la casa de Martorell, prop de la carretera de Manresa a Berga.(29) Coll és, de fa segles i fins avui, el cognom dels propietaris de la casa dita **El Coll de Sant Ponç**, situada, com el seu nom indica, en un coll prop de l'antiga església de **Sant Ponç de Sallent** (on el bisbe Sacosta, segons la tradició, fou assabentat del miracle de la Misteriosa Llum). Un distingit membre de la família fou l'arquitecte modernista Coll i Vilaclara, que va construir el campanar de l'església d'Artés. [FSA; H^a Bages I: 114].

(30) Tornem a trobar el renom «Rei»; el «pontarró que va a la Font del rei», que hem trobat més amunt, també era citat només per 1815. Aquest, després del Mas Tarradellas i abans del Camí de dalt, pot tractar-se del mateix Pont d'en Coll. A Balsareny hi havia *cal Rei*.

(31) **La Sala de Sant Ponç** és una masia documentada al segle XII (FAES, p. 104). El camí d'anar «a missa» mena a l'església de **Sant Ponç de Sallent**, documentada el 1163, però reformada a finals del XVII.

Pontarró d'en Sala (que va a La Sala de Sant Ponç): Pontarró qui vá á la Sala de St. Pons 1679 B. || qui va á la Sala de S. Pons 1679 C. || qui va á la Sala de St. Pons 1679 a. || Pontarró de'n Sala 1680 B. || Pontarró den Sala 1680 a. || || [el pas superior] de la sala de Sant Pòns 1867 a.

Pont dels Bomians / dels Gitanos: Pont dels Bomians 1679 B, C, a; 1680 a. || dels Bomians 1680 B. || la Puente de los Gitanos 1815 A. || pònt dels Gitanos 1815 b. || Pont dels Gitanos 1856 B, a. || pònt dels gitanos 1867 a.⁽³²⁾

* * *

COMENTARIS

Mancats sovint, en rigor, de nom propi, els pontarrons i els torrents o rases corresponents servien de referent als reconeixedors de la sèquia a través dels noms de les cases properes; dels propietaris de cases, horts o vinyes; els camins; les esglésies; els arbres i els conreus; i altres elements singulars o característics de l'entorn. Per això, en la majoria de casos, el nom del pontarró coincideix i és intercanviable amb el de la riera, torrent o rassa que salva. En alguna avinentesa, com en la Riera d'Esquena d'Ase, sembla que és el pontarró qui ha batejat la riera; en la majoria d'ocasions, però, el procés és l'invers.

Tipològicament, podem distingir:

A) Noms de persones:

i) Cognoms: *d'en Freixau* (avui, renom); *d'en Corrons*; *del Noguera* (?); *del Doctor Casasayas*. Encara que sovint es tracta de noms de casa, les fonts al·ludeixen expressament a llinatges quan empren l'article nominal: *d'en Soldevila*; *d'en Taraval*; *d'en Gomis*; *d'en/na Martorellas* (procedent del nom de casa Martorell); *d'en Coll* (de la casa del Coll de Sant Ponç).

ii) Renoms: *d'en Deu/Déu*; *de les Doctores*; *de/del Diamant*; *de Gafalàs* (?); *del Rei*.

iii) Prenoms: *d'en Dalmau* (també pot ser cognom).

iv) Col·lectius: *dels Bomians / Gitanos*.

B) Noms de cases:

v) Cases: *de Conangle*; *de Rocaus*; *de Soldevila*; *del Vilar*; *de la Botjosa*; *de Les Coves*; *de Tarradellas*; *de La Sala de Sant Ponç*.

vi) Esglésies: *de Santa Magdalena*; *que va... a missa*.

C) Elements del terreny:

vii) Arbres, arbusts, plantacions: *del Perelloner*; *del Pinyó*; *dels Magraners*; *de la Figuera*; *de la Parra*; *de la Vinya*; *del Noguier*; *de l'Alzina*; *dels Àlbers*; *de la Figuereta*;

(32) «Bomians», és a dir, «bohemians», gitanos. En una o altra forma, el nom apareix a totes les fonts consultades. Tanmateix, avui no es coneix amb aquest nom. RCA situa un pont, popularment conegut com «dels gitanos», dintre el nucli urbà actual de Sallent, al carrer de la Sèquia, on sojornaven els gitanos quan no eren autoritzats a passar el pont del batlle Pere Otger; però per la localització ja es veu que no pot ésser el mateix. Aquest, ni sé si situar-lo encara en terme de Sallent o bé ja a Sant Fruitós; el llibres. «BAGES, aproximació...» dóna un «Itinerari de la Sèquia» (que FAES 187-189 reproduïx sense citar-ne procedència), que esmenta, com a límits entre aquests dos termes, els ponts de **Bajareu** i **Badat** (millor que Badad); un d'aquests dos podria ben ser el Pont dels Bomians.

de la Pollanca Vella; dels Pins; dels Joncs.

VIII) Conreus i ramaderia: *de la Quintana*⁽³³⁾; *de l'Apallador*⁽³⁴⁾.

IX) Terreny: *de la Roca; la Mina del mas de Les Coves.*

X) Vies de comunicació: *que va a Santpedor; que va a la Font del Rei; que va a Sallent; que travessa lo Camí Ral; que va... a Missa; del Camí de Dalt.*

XI) Altres referents: situació: *que és al racó*; característica del torrent: *prudent*; característica del pontarró: *d'esquena d'ase*; elements de la mateix sèquia: *del restallador*; indeterminats: *de l'Àliga*.⁽³⁵⁾

D) **Combinacions:** Ja hem vist com en alguns casos es combinen dos d'aquests elements per localitzar amb tota precisió un indret: *el Perelloner de Conangle, la rasa/casa d'en Fraxau, els Àlbers de l'Amigant, la Vinya de/del Diamant, etc.*

El tipus de designació més utilitzat és el que, tot sol o combinat amb d'altres, fa referència als propietaris de les terres veïnes (mitjançant llur nom, cognom, renom o nom de casa); també tot sols o en combinació amb el nom del propietari, altres procediments de designació són els noms d'arbres, arbusts o plantacions; i després, les vies de comunicació, en aquells pontarrons que serveixen de pas a les persones, indicant on va i d'on ve el camí que travessa la sèquia.

(33) *Quintana*, en la seva accepció més usual aquí: 'camp de conreu vora un mas', cf. DCVB i DeCat s.v. CINC.

(34) *Apallador* fóra, segons DCVB s.v. APALLAR, 'donar palla al bestiar'; vegeu, però, DeCat, s.v. PALLA, que dubta que [əpəllá] procedeixi de *palla* i sosté que es tracta d'un derivat d'*apellar* 'cridar'. *Apellador*, doncs, escrit amb -e-, voldria dir 'lloc per aclamar el bestiar', i Coromines ho registra amb /ʎ [əpəlləððó] àdhuc en zones icistes, com la que tractem. Sembla l'explicació més versemblant, per bé que els documents que buido no solen distingir la iod, i escriuen, per exemple, *perelloner* i *restallador*, *Martorella*, *Tarradellas*.

(35) No crec poder atorgar a *Àliga* el significat que li confereix Balari, «penya, penyal» (cf. MOREU-REY 1982: